

RAFAŁ ŁUKASIEWICZ

KILKA UWAG NA TEMAT PROCEDURY PRZYSPOSOBIENIA ZAGRANICZNEGO

Wzmagająca się migracja społeczeństw sprawia, że problematyka przysposobienia zagranicznego zyskuje na coraz większej doniosłości. Już od końca I wojny światowej można było dostrzec pewne zainteresowanie tym zagadnieniem, które potęgowało się wraz z upływem lat. Rezultatem ożywionej dyskusji o konieczności rozszerzenia poszukiwań przysposabiających również poza granicami państwa pochodzenia dziecka są unormowania tak międzynarodowe, jak i krajowe. Towarzyszyły im rzecz jasna liczne kontrowersje, związane chociażby z problemem handlu dziećmi¹. Należy jednak z całą stanowczością podkreślić, że kierunek rozwoju rozwiązań legislacyjnych w tym zakresie jest jak najbardziej słuszny. Występująca bowiem przez stulecia ścisła przynależność obywatela do jego państwa zaczyna powoli tracić na znaczeniu². Potrzeba omówienia problematyki przysposobienia zagranicznego zyskuje na aktualności w związku z utrzymującą się od dłuższego czasu tendencją do wyjazdu młodych Polaków na stałe za granicę. Bez wątplenia stanowią oni sporą grupę, którą uznać można za potencjalnych przysposabiających.

Mgr RAFAŁ ŁUKASIEWICZ – asystent Zakładu Teorii Prawa i Doktryn Polityczno-Prawnych, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego, ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów; e-mail: lukasiewiczrafal@op.pl

¹ L. Gardocki, *Organizowanie adopcji a handel dziećmi*, „Palestra” 11 (1994), s. 44-46; M. Pomarańska-Bielecka, *Komercyjny obrót dziećmi w celach adopcyjnych*, „Edukacja Prawnicza” 3 (2009), s. 3-7.

² W uchwale SN z dnia 12 czerwca 1992 r. (skład 7 sędziów), sygn. akt III CZP 48/92, stwierdzono, wbrew wcześniejszym zapatrywaniom, zgodnie z którymi tożsamość narodowa była koronną okolicznością przemawiającą za przysposobieniem międzynarodowym, że jest ona tylko jednym z elementów dobra dziecka. Oczywiście chęć przysposobienia przez Polaków mieszkających za granicą dziecka polskiego, mającego miejsce zamieszkania w Polsce, stanowić winno argument przemawiający za takim przysposobieniem, nie ma on jednak charakteru bezwzględniego.

Już na wstępie, należy poczynić kilka uwag natury terminologicznej. Godzi się bowiem zauważyć, że używane powszechnie w literaturze prawniczej pojęcie przysposobienia zagranicznego należy rozumieć w sposób zawężający. Termin „przysposobienie zagraniczne”, mogłoby zostać bowiem zrozumiane niewłaściwie w taki sposób, że odnosić by się miało do przysposobienia, które ma miejsce za granicą lub do sytuacji, w której osoba lub osoby, będące stronami przyszłego stosunku przysposobienia są obywatelami innego państwa aniżeli Polska³. Jak wynika z art. 114² § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁴ przysposobienie zagraniczne ogranicza się natomiast do wypadków, w których obywatel Polski lub obywatel innego państwa chce przysposobić dziecko, powodując tym samym zmianę jego dotychczasowego miejsca zamieszkania w RP na miejsce zamieszkania w innym państwie⁵. Prawo polskie *expressis verbis* w art. 25-27 k.c.⁶ wskazuje miejsce zamieszkania dziecka. Konstrukcja art. 114² § 1 k.r.o., opierająca się na zmianie miejsca zamieszkania a nie rzeczywistego miejsca pobytu, jak czyni to Konwencja o prawach dziecka⁷, ma na celu zapobieżenie omijaniu rygorów dotyczących przysposobienia zagranicznego przez wcześniejsze przeniesienie miejsca pobytu dziecka za granicę, aby potem je przysposobić⁸.

Celem niniejszej publikacji jest zaprezentowanie tych elementów procedury przysposobienia zagranicznego, które przez literaturę przedmiotu traktowane są w sposób marginalny. Autor koncentruje swoją uwagę na problemie *odpowiedniości* środków opieki nad dzieckiem, poddając analizie teksty aktów normatyw-

³ K. Bagan-Kurluta, *Przysposobienie międzynarodowe dzieci*, Białystok 2009, s. 271.

⁴ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm. [dalej cyt.: k.r.o.].

⁵ Wypada dostrzec, że rozróżnienie między przysposobieniem a przysposobieniem zagranicznym, istotne w obrębie prawa rodzinnego, nie ma znaczenia na gruncie prawa prywatnego międzynarodowego. Do rozstrzygnięcia sprawy dotyczącej przysposobienia przepisy kolizyjne znajdują zastosowanie jedynie wówczas, gdy w stanie faktycznym wystąpi element obcy. Jak podkreśla K. Bagan-Kurluta, „to co z punktu widzenia polskiego prawa rodzinnego jest uważane za przysposobienie zagraniczne, z punktu widzenia prawa prywatnego międzynarodowego jest tylko jedną, i to nie jedyną, okolicznością, która decyduje o zastosowaniu norm kolizyjnych do wskazania prawa właściwego dla przysposobienia”. K. Bagan-Kurluta, *Celowość powojennych zmian w polskim prawie w kontekście realizacji dobra dziecka przy przysposobieniu zagranicznym*, [w:] *Prawo blisko człowieka. Z dziejów prawa rodzinnego i spadkowego. Materiały konferencyjne (Kraków 7-8.03.2007 r.)*, red. M. Mikuła, Kraków 2008, s. 103.

⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

⁷ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 [dalej cyt.: Konwencja].

⁸ E. Holewińska-Łapińska, *Nowelizacja norm o przysposobieniu – adopcje zagraniczne*, „Monitor Prawniczy” 11 (1995), s. 325.

nych krajowych i międzynarodowych. Wymaga to sięgnięcia nie tylko do normowań odnoszących się do przysposobienia, ale również polskiej konstrukcji pieczy zastępczej, przy uwzględnieniu złożoności tej instytucji prawnej. Konieczne jest bowiem wykazanie relacji pomiędzy możliwościami zastosowania przysposobienia zagranicznego a zróżnicowaną sytuacją prawną pozostających pod pieczą zastępczą małoletnich. Poruszone zostały kwestie związane z koniecznością ustalenia prawa właściwego dla spraw o przysposobienie w odniesieniu do różnych, mogących mieć miejsce w rzeczywistości scenariuszy. Dla zachowania przejrzystości, w sposób syntetyczny została opisana cała procedura przysposobienia zagranicznego. Taki układ pozwala na płynne przejście pomiędzy analizowanymi problemami oraz ukazanie złożoności omawianego postępowania.

1. GENEZA POLSKICH ROZWIĄZAŃ NORMATYWNYCH TRAKTUJĄCYCH O PRZYSPOSOBIENIU ZAGRANICZNYM

W toku ogólnoswiatowej dyskusji nad modelem przysposobienia międzynarodowego ścierały się dwa poglądy⁹. Zwolennicy pierwszego zapatrywania optowali za ułatwieniem przysposobienia bez względu na granice państwowe. W opozycji do nich występowali zwolennicy poglądu traktującego przysposobienie zagraniczne jako środek *ultima ratio*. Finalnie wybór padł na stanowisko drugie, co znalazło oddźwięk zarówno w regulacjach krajowych, jak i międzynarodowych. Analiza procedury związanej z przysposobieniem zagranicznym małoletniego wiąże się z koniecznością sięgnięcia do obu kategorii wskazanych wyżej aktów normatywnych. W obrębie unormowań międzynarodowych, spośród całej ich mnogości, wskazać należy przede wszystkim na Konwencję o prawach dziecka z 20 listopada 1989 r. oraz Konwencję haską o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 29 maja 1993 r.¹⁰ Poważne implikacje prawne wywołało w szczególności związanie Polski Konwencją o prawach dziecka, które nastąpiło 7 lipca 1991 r.¹¹ Zarówno na gruncie orzecznictwa, jak i doktryny dominował pogląd opowiadający się za jej obowiązywaniem *ex proprio vigore*, czego skutkiem miało być wejście do polskiego porządku praw-

⁹ A. Zieliński, *Przysposobienie międzynarodowe*, „Studia Iuridica” 21 (1994), s. 220.

¹⁰ Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzona w Hadze dnia 29 maja 1993 r., Dz. U. z 2000 r. Nr 39, poz. 448 z późn. zm. [dalej cyt.: Konwencja haska].

¹¹ Szerzej: E. Holewińska-Łapińska [w:] *System prawa prywatnego*, t. III: *Prawo rzeczowe*, red. T. Dybowski, Warszawa 2003, s. 546-550.

nego zasady subsydiarności przysposobienia zagranicznego¹². Przyjęte stanowisko SN i doktryny nie było jednak wiążące dla sędziów, którzy niejednokrotnie orzekali w sposób odmienny. Wymusiło to możliwie rychłe uregulowanie kwestii przysposobienia zagranicznego w prawie wewnętrznym¹³. Ustawodawca polski uczynił to dopiero w ustawie z 26 maja 1995 r., między innymi wprowadzając do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego art. 114² oraz dokonując zmiany art. 22 § 2 ustawy Prawo prywatne międzynarodowe¹⁴ (obecnie art. 58 p.p.m.)¹⁵. W aktualnie obowiązującym stanie prawnym z procedurą przysposobienia zagranicznego nierozzerwalnie związane są przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej¹⁶.

2. ODPOWIEDNIOŚĆ ŚRODKA OPIEKI NAD DZIECKIEM JAKO DETERMINANT PRZYSPOSOBIENIA ZAGRANICZNEGO

Przesłanka *odpowiedności* została przyjęta zarówno w art. 114² § 1 k.r.o., jak i w art. 21 pkt b Konwencji o prawach dziecka, regulujących normatywnie problematykę przysposobienia zagranicznego. Ma ona fundamentalne znaczenie przy próbie umiejscowienia tego rodzaju przysposobienia w systemie środków opieki nad dzieckiem. Dlatego też ujawnia się potrzeba właściwego wyeksponowania wymogu odpowiedności zarówno w odniesieniu do instytucji przysposobienia, jak i pieczy zastępczej. Art. 114² § 1 k.r.o. stanowi, że przysposobienie zagraniczne może nastąpić wówczas, gdy tylko w ten sposób można zapewnić przysposobianemu odpowiednie zastępcze środowisko rodzinne. Stosując przytoczony przepis, w pierwszej kolejności wymagane jest ustalenie, że dla dziecka, które ma być przysposobione, jedynie piecza następcza jest w stanie stworzyć odpowiednie zastępcze środowisko rodzinne, a więc że inne formy zastępczego środowiska rodzinnego nie są dla dziecka odpowiednie, a dopiero wówczas odpowiedź na pytanie, czy odpowiednie będzie przysposobienie krajowe czy też zagraniczne¹⁷.

¹² Za takim poglądem: uchwała SN z dnia 16 czerwca 1992 r. w składzie 7 sędziów, sygn. akt III CZP 48/92.

¹³ Holewińska - Łapińska, *Nowelizacja norm*, s. 325.

¹⁴ Ustawa z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, Dz. U. Nr 45, poz. 206 z późn. zm.

¹⁵ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, Dz. U. Nr 80, poz. 432 z późn. zm. [dalej cyt.: p.p.m.].

¹⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. Nr 141, poz. 887 z późn. zm. [dalej cyt.: u.o.w.r.].

¹⁷ Odnosząc się do przepisu art. 114² § 1 k.r.o.: Holewińska - Łapińska, *Nowelizacja norm*, s. 325.

Zgodnie z art. 21 pkt b Konwencji, „Państwa-Strony uznające i/lub dopuszczające system adopcji zapewnią, aby dobro dziecka było najwyższym względem, i będą [...] b. traktować adopcję związaną z przeniesieniem dziecka do innego kraju jak zastępczy środek opieki nad dzieckiem, jeżeli nie może być ono umieszczone w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej, lub nie można mu zapewnić w żaden inny odpowiedni sposób opieki w kraju jego pochodzenia”.

Z zacytowanego fragmentu Konwencji o prawach dziecka wynika, że podobnie jak w unormowaniu art. 114² § 1 k.r.o., przed przysposobieniem zagranicznym pierwszeństwo ma nie tylko przysposobienie krajowe, ale również inne stosowane w kraju środki opieki nad dzieckiem, o ile, uwzględniając sytuację dziecka, okażą się one odpowiednim sposobem roztoczenia nad nim opieki¹⁸. Biorąc pod uwagę powyższe zapatrywanie okazuje się, że rozważania nad badaną problematyką nie mogą zamykać się jedynie do rozstrzygnięcia dylematu, kiedy przysposobienie krajowe lub zagraniczne będzie dla dziecka odpowiednie, ale włączając w ramy badań również zagadnienie pieczy zastępczej. Mając na uwadze przytoczone przepisy, godzi się odpowiedzieć na trzy, zasadnicze z punktu widzenia analizowanej problematyki pytania:

- 1) W jakich sytuacjach dzieci przebywają w pieczy zastępczej?
- 2) Jak ma się to do możliwości ich przysposobienia?
- 3) W jakich przypadkach można mówić o pieczy zastępczej odpowiedniej dla dziecka?

Przede wszystkim należy wskazać, że instytucja pieczy zastępczej nie jest jednolita pod względem celów, którym ma służyć. Ustawodawca w art. 112⁴ k.r.o. wskazuje, że dziecko umieszcza się w pieczy zastępczej do czasu zaistnienia warunków umożliwiających jego powrót do rodziny albo umieszczenia go w rodzinie przysposabiającej. Zastosowanie przez legislatora alternatywy rozłącznej powoduje, że względem jednej instytucji prawnej stawiane są dwa, zupełnie różne i niemogące być realizowane paralelnie cele. Wydaje się zatem uzasadnione podzielenie pieczy zastępczej na:

– Pieczę zastępczą, która docelowo prowadzić ma do powrotu małoletniego do rodziny, w której poprzednio się znajdował. Pozostają pod nią dzieci o tzw. nieuregulowanej sytuacji prawnej, których sytuacja prawno-rodzinna pozwala oczekiwać, że prędzej czy później jest możliwy powrót dziecka pod pieczę rodzicielską.

– Pieczę zastępczą, która docelowo prowadzić ma do oddania dziecka rodzinie przysposabiającej a nie biologicznej. Pozostają pod nią dzieci o tzw. uregulowa-

¹⁸ J. P a n o w i c z - L i p s k a, *Przysposobienie*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka, analiza i wykładnia*, red. T. Smyczyński, Warszawa 1999, s. 207.

nej sytuacji prawnej¹⁹. Tutaj sytuacja prawno-rodzinna dziecka jest o tyle bardziej klarowna, że nie ma szans na jego powrót do pierwotnej pieczy rodzicielskiej, a jedyną szansą na życie w prawidłowo funkcjonującej rodzinie jest jego przysposobienie²⁰.

Godzi się w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że jedynie co do małoletnich znajdujących się pod drugą z wymienionych rodzajów pieczy, prowadzone są tzw. procedury przysposobienia przez ośrodki adopcyjne. Wobec tego zarówno przysposobienie krajowe, jak i zagraniczne może wchodzić w rachubę jedynie co do dzieci, które w zasadzie spełniają również warunki do przebywania w pieczy zastępczej²¹. Dlatego tak niebagatelne znaczenie ma zaakcentowanie wymaganej odpowiedniości²² danego rodzaju środka opieki nad dzieckiem do jego potrzeb. Gdyby bowiem przyjąć, w sposób kategoriyczny, że przysposobienie zagraniczne wchodzi w grę wówczas, gdy nie można umieścić dziecka w pieczy zastępczej²³, można by dojść do daleko mylnych wniosków. Trudno bowiem byłoby bronić tezy, zgodnie z którą przysposobienie związane z przeniesieniem dziecka do innego kraju można orzec wyłącznie wówczas, gdy nie można umieścić go w krajowej rodzinie zastępczej, bowiem każde dziecko, które spełnia kryteria do przysposobienia, spełnia również kryteria pozostawania pod pieczę zastępczą. Takie rozumowanie doprowadzałoby więc do wniosku, że przysposobienie zagraniczne nigdy nie mogłoby mieć miejsca, co jest nie do przyjęcia (*reducto ad absurdum*).

¹⁹ Należy wskazać, że są to dzieci, których rodzice nie żyją, są nieznanymi albo których rodzice zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej, jak również małoletni, z których rodzicami nie ma żadnego kontaktu, a wiadomo że żyją.

²⁰ Zaznaczyć przy tym należy, że wskazana alternatywa nie wyczerpuje wszystkich możliwych sytuacji. Może się bowiem zdarzyć, że małoletni pomimo przebywania w pieczy zastępczej pierwszego typu, ze względu na sytuację rodzinną nie ma faktycznych szans na powrót do rodziny naturalnej, ale nie może być też przysposobiony. W takich sytuacjach należy stworzyć dziecku trwałe środowisko zastępcze. M. A n d r z e j e w s k i [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. T. Sokołowski, H. Dolecki, Warszawa 2013, s. 768.

²¹ Pominięte zostają przypadki, gdy dobór stron stosunku przysposobienia nastąpiło poza działalnością ośrodków adopcyjnych.

²² Wypada w tym miejscu podkreślić, że termin „odpowiedniość” pobrzmiewa również w przepisach k.r.o. oraz Konwencji haskiej. Podstawą wykładni może być tylko tekst autentyczny umowy międzynarodowej (a nie jej tłumaczenie). Zgodnie z art. 54 Konwencji o prawach dziecka, jej teksty autentyczne sporządzone zostały w językach: angielskim, arabskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim oraz rosyjskim. Jedynie w gwoli przykładu wskazać można, że w tekście angielskim pada termin *suitable*, czyli odpowiedni. SN w postanowieniu z dnia 5 lipca 2006 r., sygn. akt IV CSK 127/06, w uzasadnieniu stwierdził: „Trafnie wskazuje skarżąca na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, które sprowadza się przede wszystkim do rozstrzygnięcia, jak należy rozumieć przesłankę «odpowiedniości» zastępczego środowiska rodzinnego w przypadku przysposobienia zagranicznego”, co świadczy o doniosłości tej problematyki.

²³ Abstrahując zatem od tego, czy odpowiednia jest dla dziecka piecza następcza czy zastępcza.

Reasumując należy stwierdzić, że odpowiednim sposobem opieki, nie tylko na gruncie k.r.o., ale i Konwencji będzie przysposobienie zagraniczne jedynie wówczas, gdy najpierw wykluczy się odpowiedniość pieczy zastępczej, a potem stwierdzi się, że przysposobienie krajowe również nie będzie dla małoletniego środkiem odpowiednim.

Pieczą zastępczą z samego swojego założenia winna mieć charakter tymczasowy. Jej zadaniem jest bowiem jedynie czasowa opieka nad dzieckiem, które ma szansę na powrót do rodziców naturalnych albo którego sytuacja wskazuje na konieczność przysposobienia, a dla którego nie udało się znaleźć rodziny przysposabiającej. Należy więc uznać, że odpowiednią krajową pieczą zastępczą będzie piecza zastępcza dotycząca dziecka, które i tak zgodnie z polskimi przepisami nie jest kwalifikowane do przysposobienia przez ośrodek, a więc piecza zastępcza pierwszego z wymienionych typów. Inna interpretacja powodowałaby przeciwstawienie instytucji przysposobienia zagranicznego i krajowej pieczy zastępczej, co byłoby błędne, bowiem stawiane im są zupełnie inne cele²⁴. Skoro dziecko, które przebywa pod pieczą zastępczą drugiego typu, może być przysposobione, nie powinno się czynić ku temu żadnych przeszkód, bowiem to piecza następcza a nie zastępcza jest dla niego odpowiednia²⁵. Nie można więc traktować pieczy zastępczej jako środka trwałego, jeżeli istnieją warunki do przysposobienia, nawet związanego ze zmianą miejsca zamieszkania dziecka na zagraniczne. Stwierdzenie, że takie warunki istnieją, przy przysposobieniu zagranicznym powinny być sprawdzone ze szczególną ostrożnością, uwzględniającą nie tylko przesłanki brane pod uwagę w sytuacjach typowych, ale również kryteria kulturowe czy narodowe.

Mając na uwadze przyjęte powyżej stanowisko, należy jednak wskazać, że tak rygorystyczne podejście nie zawsze będzie słuszne. Wypada bowiem zastanowić się, czy we wszystkich przypadkach pozostawania małoletniego w pieczy zastępczej drugiego typu²⁶ powinno dążyć się do jego przysposobienia. Jest to problematyka niebywale delikatna oraz kontrowersyjna. Kazusem pomocnym do pobieżnej analizy niniejszego zagadnienia może być przypadek pieczy zastępczej

²⁴ M. S a f j a n, *Podstawowe kierunki rozwoju opieki nad dzieckiem w rodzinach zastępczych*, „Państwo i Prawo” 1 (1980), s. 84.

²⁵ Przy czym godzi się zauważyć, że ocena odpowiedności danego środka opieki nad dzieckiem ciąży w zasadzie na ośrodkach adopcyjnych. Jak podnosi A. Mączyński, „dyrektywa zawarta w treści art. 21 b Konwencji jest skierowana przede wszystkim do instytucji zajmujących się pośrednictwem adopcyjnym i ma znaczenie w fazie poprzedzającej wszczęcie postępowania w sprawie o przysposobienie, natomiast jej znaczenie dla sądu jest ze względu na szczególne cechy postępowania sądowego ograniczone”. A. M ą c z y ń s k i, *Konwencja o prawach dziecka a polskie przepisy o przysposobieniu*, „Studia Iuridica” 21 (1994), s. 233.

²⁶ To znaczy wówczas, gdy ma uregulowaną sytuację prawną.

sprawowanej przez dziadków nad dorastającym wnukiem²⁷. Z jednej strony, podążając za przyjętym powyżej poglądem o orzeczeniu przysposobienia w każdym przypadku, kiedy jest to możliwe, można by doprowadzić do ogromnego dramatu emocjonalnego u małoletniego. Odebranie bowiem dziecka od dziadków sprawujących nad nim pieczę zastępczą, którzy choćby tego bardzo pragnęli, z racji wieku nie mogą przysposobić swojego wnuka, może doprowadzić do sytuacji, w której dziecko zostanie wyrwane z prawidłowo funkcjonującego środowiska rodzinnego. W takim przypadku za przysposobieniem przemawiają jedynie względy natury prawno-majątkowej, którym nie należy przyznawać prymatu nad względami osobowymi.

Reasumując, wydaje się, że we wskazanych wypadkach powinno się uznać pieczę zastępczą sprawowaną nad dzieckiem z uregulowaną sytuacją prawną za odpowiednią dla niego, pomimo że teoretycznie istnieje możliwość jego przysposobienia. Tymczasowość pieczy zastępczej należy bowiem traktować w sposób zdroworozsądkowy, uwzględniający całą mnogość różnych scenariuszy, które mogą mieć miejsce. W przypadku niektórych z nich żadne z rozwiązań wskazanych w przepisie art. 112⁴ k.r.o. nie będzie właściwe. Zawarta tam alternatywa pozwalająca na powrót dziecka do rodziny albo jego przysposobienie nie wyczerpuje bowiem wszystkich niezbędnych i winnych mieć zastosowanie rozwiązań. Należy przy tym z całą mocą podkreślić, że brak możliwości powrotu dziecka do jego naturalnego środowiska rodzinnego nie powinno być w sposób automatyczny traktowane jako okoliczność przesądzająca o przysposobieniu, kiedy dobro małoletniego jest zaspokojone przez pozostawienie go w dobrze funkcjonującej rodzinie zastępczej²⁸.

3. ETAPY PROCEDURY PRZYSPOSOBIENIA ZAGRANICZNEGO

Przedstawienie procedury przysposobienia tak zagranicznego, jak i krajowego nastroczać może pewnych problemów natury metodologicznej. Przebieg postępowania z oczywistych bowiem względów jest zupełnie inny w przypadku przysposobianego oraz przysposabiającego. Nie da się jednak opisać procedury dotyczącej wyłącznie jednego podmiotu w odseparowaniu od rygorów dotyczących podmiotu drugiego. Wskazane poniżej etapy łączą w pewnym sensie obie te drogi, najpierw akcentując procedurę dotyczącą dziecka, później przedstawiając ko-

²⁷ R. Łukasiewicz, *Pieczą zastępczą*, [w:] *Instytucje prawa rodzinnego*, red. J.M. Łukasiewicz, Warszawa 2014, s. 223.

²⁸ Andrzejewski [w:] *Kodeks*, s. 768.

leje, jakie musi w związku z chęcią przysposobienia małoletniego przejść osoba chcąca przyjąć dziecko do rodziny w trybie tzw. przysposobienia zagranicznego. Ostatecznie te biegnące równolegle procedury stykają się w momencie, w którym dochodzi do złożenia do sądu wniosku o przysposobienie.

Dokonując znaczącej syntezy, można wskazać następujące etapy przysposobienia zagranicznego:

- 1) procedura poszukiwawcza przed polskimi ośrodkami adopcyjnymi;
- 2) zgłoszenie informacji o dziecku oczekującym na przysposobienie do ośrodka adopcyjnego prowadzącego centralny bank danych;
- 3) współpraca ośrodków pośredniczących przy przysposobieniu zagranicznym z licencjonowanymi organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi działającymi za granicą;
- 4) postępowanie przed sądem opiekuńczym:
 - złożenie wniosku o przysposobienie,
 - orzeczenie przez sąd obowiązkowego okresu preadopcyjnego,
 - postanowienie o przysposobieniu.

4. POSTĘPOWANIE PREADOPCYJNE

Zasadnicza różnica pomiędzy procedurą przysposobienia zagranicznego a standardową procedurą przysposobienia sprowadza się do tego, że organy nie jednego, ale różnych państw kwalifikują podmioty tworzonego stosunku prawnego, co wynika z art. 4 i 5 Konwencji haskiej. O tym, że dziecko może być przysposobione, decydują bowiem organy państwa pochodzenia. Natomiast o spełnieniu przez kandydatów na przysposabiających kryteriów do pełnienia roli przysposabiających decydują już organy państwa przyjmującego.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej konstruuje procedury w taki sposób, aby w możliwie krótkim czasie informacja o dziecku oczekującym na przysposobienie rozeszła się po wszystkich ośrodkach adopcyjnych na terenie kraju²⁹. Należy jednak pamiętać, że przepis art. 167 u.o.w.r. *in fine* przewiduje wyjątek od zasady pierwszeństwa przysposobienia krajowego, jeżeli między przysposabiającym a przysposabianym dzieckiem istnieje stosunek pokrewieństwa lub powinowactwa, albo gdy przysposabiający już przysposobił siostrę lub brata przysposabianego dziecka. W takich wypadkach nie wdraża się trybu poszukiwawczego z art. 164 u.o.w.r. W pozostałych przypadkach dopiero wówczas,

²⁹ Szerzej: K. Trynieszewska, *Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 348-395.

gdy poszukiwanie przysposabiających dla dziecka okaże się bezskuteczne, a więc gdy w żadnym ośrodku adopcyjnym w Polsce w terminie 45 dni od przekazania informacji o dziecku oczekującym na przysposobienie nie uda się znaleźć rodziców, w rachubę może wejść przysposobienie zagraniczne. W takiej sytuacji ośrodek adopcyjny prowadzący wojewódzki bank danych właściwy dla ośrodka macierzystego³⁰ przekazuje w terminie trzech dni kwalifikację dziecka oraz kartę dziecka wraz z dostępną dokumentacją medyczną i psychologiczną dotyczącą dziecka do ośrodka adopcyjnego prowadzącego centralny bank danych, którym jest Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny z siedzibą w Warszawie. Ośrodek ten kwalifikuje dziecko do przysposobienia zagranicznego w terminie siedmiu dni od dnia otrzymania wyżej wskazanych dokumentów. Można twierdzić, że w tym momencie rozpoczyna się procedura przysposobienia zagranicznego.

Prima facie, nasuwa się pytanie, jak wygląda międzynarodowa współpraca pomiędzy organami państwa polskiego oraz organami innych państw zajmującymi się przysposobieniem. Muszą bowiem istnieć pewne więzy łączące procedury krajowe i zagraniczne, a stykające się przy okazji przysposobienia zagranicznego. Problematyka ta na gruncie prawa międzynarodowego została uregulowana w Konwencji haskiej. Organem centralnym wyznaczonym do wykonywania zobowiązań, które zostały nałożone na Polskę przez Konwencję, jest Minister Pracy i Polityki Społecznej. Zgodnie z art. 168 ust. 1 u.o.w.r., minister właściwy do spraw rodziny współpracuje z organami centralnymi innych państw lub licencjonowanymi przez rządy tych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi w zakresie przysposobienia związanego ze zmianą dotychczasowego miejsca zamieszkania dziecka na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na miejsce zamieszkania w innym państwie lub wyznacza ośrodki adopcyjne upoważnione do tej współpracy. W kolejnym ustępie przywołanego artykułu ustawodawca stanowi, że procedury przysposobienia związane ze zmianą miejsca zamieszkania dziecka na miejsce zamieszkania poza granicami RP może przeprowadzać wyłącznie ośrodek adopcyjny upoważniony do współpracy z organami centralnymi innych państw lub z licencjonowanymi przez rządy innych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi. Upoważnionymi do takiej współpracy na podstawie obwieszczenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2013 r. są Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Krajowy Ośrodek Adopcyjny Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Warszawie oraz Katolicki Ośrodek Adopcyjny w Warszawie.

³⁰ Ośrodka adopcyjnego, który dokonał kwalifikacji dziecka do przysposobienia.

W ramach tzw. przysposobienia zagranicznego kandydaci muszą przejść znacznie bardziej skomplikowaną procedurę, aniżeli ma to miejsce w wypadku sytuacji standardowej. W pierwszej kolejności muszą oni uzyskać kwalifikację do przysposobienia dziecka mającego miejsce zamieszkania w Polsce przez licencjonowaną organizację lub ośrodek adopcyjny w ich kraju, który przesyła odpowiednie sprawozdanie do jednego z trzech wymienionych wyżej ośrodków³¹. Informacje o małoletnich oczekujących na przysposobienie w Polsce, zagraniczne licencjonowane organizacje lub ośrodki adopcyjne uzyskują od wskazanych już polskich ośrodków pośredniczących w przysposobieniu zagranicznym, które jeżeli uznają, że dziecko spełnia kryteria pozwalające na takie przysposobienie, sporządzają sprawozdanie³² i przesyłają je do ośrodka, który zakwalifikował kandydatów³³. Zaakceptowanie dziecka zaproponowanego przez zagraniczną licencjonowaną organizację lub ośrodek adopcyjny przez przyszłych przysposabiających otwiera drogę do kontaktu z małoletnim. Godzi się przy tym zauważyć, że kandydaci do przysposobienia dziecka muszą być zakwalifikowani nie tylko przez swoje krajowe ośrodki, ale również przez jeden z ośrodków określonych w obwieszczeniu MPiPS z dnia 11 października 2013 r., przy czym kwalifikacja ta nie przebiega na warunkach art. 172 u.o.w.r., ale polega jedynie na sprawdzeniu kwalifikacji uzyskanej w kraju miejsca ich zamieszkania³⁴. Kwalifikacja nie jest konieczna w przypadku członków rodziny dziecka, zamieszkujących poza granicami RP, wyrażających chęć przysposobienia dziecka, w których przypadku przeprowadzana jest jedynie wstępna ocena, o której mowa w art. 172 ust. 5 w zw. z art. 170 ust. 2 u.o.w.r.³⁵

W przypadku osób, które przysposobiły już brata lub siostrę małoletniego, o którego przysposobienie się starają, również wymagana jest kwalifikacja kandydatów do przysposobienia dziecka przez ośrodki wskazane w obwieszczeniu MPiPS z dnia 11 października 2013 r., z tym że w stosunku do nich nie jest konieczne wyczerpanie trybu poszukiwania przysposabiających na terenie kraju. Po

³¹ Art. 15 Konwencji haskiej.

³² O którym mowa w art. 16 Konwencji haskiej.

³³ Jak zauważa A. Zieliński, w ten sposób dochodzi do zgody organów centralnych państwa przyjmującego oraz państwa pochodzenia. Autor wskazuje, że w toku prac nad Konwencją haską nie przyjęto propozycji delegacji włoskiej, aby przekazywanie sprawozdań mogło odbywać się za pośrednictwem kandydatów na przysposabiających, obawiając się możliwości pojawienia się w takim sposobie doręczeń określonych nieprawidłowości. A. Zieliński, *Nowa konwencja haska w sprawie przysposobienia międzynarodowego*, „Państwo i Prawo” 9 (1993), s. 9.

³⁴ Również wymagane szkolenie odbywa się w kraju miejsca zamieszkania przysposabiających, a nie w Polsce.

³⁵ Trynieszewska, *Ustawa*, s. 384.

przejściu wskazanych powyżej kroków, dochodzi do spotkania przyszłych przysposabiających z dzieckiem na terenie placówki, w której małoletni pozostaje.

5. POSTĘPOWANIE SĄDOWE

Jeżeli chęć przysposobienia wskazanego dziecka jest wciąż żywa, przysposabiający składają do sądu wnioski o przysposobienie. Godzi się w tym miejscu zwrócić uwagę na dwie kwestie. Po pierwsze, należy ustalić jurysdykcję sądu, po drugie – wskazać na gruncie prawa prywatnego międzynarodowego, jakie prawo, zgodnie z przepisami kolizyjnymi, będzie tutaj właściwe. Należy zaznaczyć, że zawarte w ramach norm międzynarodowego postępowania cywilnego normy jurysdykcyjne są równocześnie normami kolizyjnymi. Normy prawa prywatnego międzynarodowego zostaną bowiem zastosowane przez sąd dopiero wówczas, gdy będzie on właściwy do rozpoznania sprawy³⁶. W przypadku przysposobienia zagranicznego w rozumieniu k.r.o. można mieć do czynienia z kilkoma przypadkami (we wszystkich nastąpi zmiana dotychczasowego miejsca zamieszkania dziecka na miejsce zamieszkania w innym państwie):

- 1) osoba albo osoby obywatelstwa polskiego chcą przysposobić polskie dziecko mające miejsce zamieszkania w Polsce;
- 2) osoba albo osoby obywatelstwa polskiego chcą przysposobić cudzoziemskie dziecko mające miejsce zamieszkania w Polsce;
- 3) osoba albo osoby obywatelstwa innego państwa niż Polska chcą przysposobić polskie dziecko mające miejsce zamieszkania w Polsce;
- 4) osoba albo osoby obywatelstwa innego państwa niż Polska chcą przysposobić cudzoziemskie dziecko mające miejsce zamieszkania w Polsce³⁷;
- 5) osoba obywatelstwa polskiego i osoba obywatelstwa innego państwa niż Polska chcą przysposobić polskie dziecko mające miejsce zamieszkania w Polsce;
- 6) osoba obywatelstwa polskiego i osoba obywatelstwa innego państwa niż

³⁶ M. P a z d a n, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2012, s. 26.

³⁷ Wydaje się, że możliwość taka, biorąc pod uwagę aktualnie obowiązujące przepisy, jest możliwa. Uchylony bowiem został art. 1101 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym do jurysdykcji krajowej należały sprawy ze stosunków rodziców i dzieci oraz dotyczące przysposobienia, jeżeli choćby jedna ze stron ma obywatelstwo polskie lub, nie posiadając żadnego obywatelstwa, ma miejsce zamieszkania w Polsce. Potwierdzał to również § 3 wskazanego i nieobowiązującego już artykułu, mówiący o jurysdykcji krajowej w sprawach dotyczących przysposobienia pomiędzy cudzoziemcami mieszkającymi w Polsce. Z kolei z treści art. 1106⁴ § 1 tego Kodeksu trudno wywnioskować niemożność jurysdykcji krajowej w sprawach przysposobienia przez cudzoziemca mieszkającego za granicą dziecka mającego miejsce zamieszkania w Polsce.

Polska chcą przysposobić cudzoziemskie dziecko mające miejsce zamieszkania w Polsce.

Należy więc odpowiedzieć na pytanie, czy we wszystkich wskazanych przypadkach do rozpoznania sprawy właściwy będzie sąd polski oraz czy na podstawie norm kolizyjnych p.p.m. właściwe będzie tutaj materialne prawo polskie. Zgodnie z art. 1106⁴ § 1 k.p.c.³⁸, do jurysdykcji krajowej należą sprawy o przysposobienie, jeżeli osoba, która ma być przysposobiona, jest osobą obywatelstwa polskiego, albo będąc osobą obywatelstwa innego państwa, ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej³⁹. Z treści przywołanego przepisu wynika, że we wszystkich powyższych sprawach występuje jurysdykcja sądu polskiego, choć biorąc pod uwagę treść art. 1106⁴ § 3 k.p.c., nie jest ona wyłączna. Godzi się przy tym zauważyć, że wciąż mowa o przysposobieniu zagranicznym w rozumieniu k.r.o., a nie p.p.m.

Ustawa Prawo prywatne międzynarodowe *status adoptionis* wskazuje za pomocą łącznika obywatelstwa, z pewnymi różnicami w zakresie przysposobienia wspólnego. Należy przy tym pamiętać, że Polska związana jest licznymi bilateralnymi umowami międzynarodowymi, które wskazują prawo właściwe. Wiąże się to z niemożnością stosowania przepisów p.p.m., ale unormowań zawartych w tych umowach⁴⁰.

Zgodnie z art 57 ust. 1 p.p.m. przysposobienie podlega prawu ojczystemu przysposabiającego⁴¹. Ze względu na to, że w przypadku przysposobienia wspólnego, każdego z przysposabiających łączy z przysposobionym odrębny stosunek prawno-rodzinny, konieczne było uregulowanie sytuacji, w której małżonkowie są różnego obywatelstwa. Ustawodawca stanął na stanowisku, że prawem właściwym musi być to samo prawo wspólne dla obojga małżonków. Wskazuje na to treść art. 57 ust. 2 p.p.m., zgodnie z którym przysposobienie wspólne przez mał-

³⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm. [dalej cyt.: k.p.c.].

³⁹ Wskazany przepis normuje jednak jurysdykcję krajową jedynie wówczas, gdy nie znajdują zastosowania zawarte przez RP bilateralne umowy międzynarodowe. Większość z nich opiera jurysdykcję na łącznikach dotyczących przysposobianego. Jedynie w umowach z Bułgarią, Czechosłowacją (aktualnie wiąże Czechy oraz Słowację), Kubą oraz Węgrami za łącznikiem jest obywatelstwo przysposabiającego.

⁴⁰ Szerzej: B. G n e l a, *Kolizyjna problematyka przysposobienia w konwencjach międzynarodowych*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. W. Popiołek, L. Ogiegła, M. Szpunar, Zakamycze 2005, s. 81-88,

⁴¹ Co dotyczy oczywiście wyłącznie prawa materialnego. Co do przepisów formalnych, zastosowanie znajduje prawo sądu, do której jurysdykcji sprawa należy. Pewne wątpliwości może niekiedy budzić kwestia, czy dany przepis ma walor przepisu materialnego czy procesowego.

żonków podlega ich wspólnemu prawu ojczystemu⁴². W razie jego braku stosuje się prawo państwa, w którym oboje małżonkowie mają miejsce zamieszkania, a gdy i to nie pozwoli na wskazanie prawa właściwego, prawo państwa, w którym oboje małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu. Jeżeli małżonkowie nie mają miejsca zwykłego pobytu w tym samym państwie, stosuje się prawo państwa, z którym małżonkowie w inny sposób są wspólnie najściślej związani.

Mając na względzie wskazane wyżej przepisy, można przedstawione wcześniej sytuacje tzw. przysposobienia zagranicznego podzielić na trzy grupy, w zależności od tego, jakie prawo będzie właściwe do rozstrzygnięcia sprawy przed polskim sądem⁴³:

1) Gdy osoba lub osoby obywatelstwa polskiego chcą przysposobić dziecko obywatelstwa polskiego lub obcego, które ma miejsce zamieszkania na terenie RP – wtedy, zgodnie z ogólną zasadą, prawem właściwym będzie prawo polskie⁴⁴.

2) Gdy obywatel lub obywatele innego państwa niż Polska chcą przysposobić dziecko obywatelstwa polskiego lub dziecko obywatelstwa obcego, które ma miejsce zamieszkania na terenie RP – tutaj sytuacja nieco się komplikuje w przypadku przysposobienia wspólnego. Jeżeli oboje cudzoziemcy mają to samo obywatelstwo, stosuje się zasadę ogólną (ich wspólne obywatelstwo). Jeżeli natomiast są obywatelami różnych państw, za decydujące dla ustalenia prawa właściwego uznaje się kolejno: miejsce zamieszkania, miejsce zwykłego pobytu, miejsce, z którym są najbardziej związani.

3) Gdy małżeństwo osoby obywatelstwa polskiego i osoby obywatelstwa innego państwa chce przysposobić dziecko obywatelstwa polskiego lub obcego, które ma miejsce zamieszkania na terenie RP – tutaj może wchodzić w rachubę jedynie ustalenie prawa na podstawie wspólnego miejsca zamieszkania małżonków, miejsca ich zwykłego pobytu lub miejsca, z którym są najbardziej związani.

Pewien wyłom od zastosowania prawa właściwego, według art. 57 p.p.m., wprowadza treść art. 58 p.p.m. Kwestia ta okazała się problematyczna zarówno przy wykładni przepisów ustawy aktualnie obowiązującej, jak i jej poprzedniczki z roku 1965. Rzecz dotyczy się przesłanek przysposobienia oraz relacji zachodzących pomiędzy wspomnianymi przepisami. Zgodnie bowiem z art. 58 p.p.m., przysposobienie nie może nastąpić bez zachowania przepisów prawa ojczystego osoby, która ma być przysposobiona, dotyczących zgody tej osoby, zgody jej

⁴² O wspólnym obywatelstwie małżonków można mówić również wtedy, gdy jeden z małżonków ma podwójne obywatelstwo.

⁴³ Dla czytelności pominięto tutaj problematykę przysposobienia przez apatrydę.

⁴⁴ Co więcej, w przypadku, gdy obie strony stosunku przysposobienia są obywatelstwa polskiego, ciężko mówić w ogóle o stosowaniu przepisów kolizyjnych, bo brak tu elementu obcego.

przedstawiciela ustawowego oraz zezwolenia właściwego organu państwowego, a także ograniczeń przysposobienia z powodu zmiany dotychczasowego miejsca zamieszkania na miejsce zamieszkania w innym państwie. W doktrynie pojawiła się wątpliwość, które prawo będzie właściwe do oceny wskazanych w art. 58 p.p.m. przesłanek przysposobienia.

Zagadnienie to było przedmiotem zainteresowania znawców problematyki międzynarodowego prawa prywatnego i doprowadziło do niejedności poglądów w tym zakresie. Podział w doktrynie sprowadza się do trzech poglądów⁴⁵. Według pierwszego, właściwe powinny być kumulatywnie dwa systemy prawne⁴⁶. Przedstawiciele poglądu drugiego optują za właściwością dwóch systemów prawnych stosowanych równolegle, ale oddzielnie⁴⁷. Według ostatniego zapatrywania, właściwy powinien być jeden system prawny, ponieważ jeżeli prawo ojczyście przysposabiającego czyni zadość wymaganiom określonym w art. 58 p.p.m., nie ma potrzeby stosować prawa ojczyście przysposabianego⁴⁸.

Po wieloletnich przeobrażeniach procedury przysposobienia w Polsce, ostatecznie w sposób całkowity zerwano z dominującym na gruncie niektórych ustawodawstw europejskich trybem kontraktowym, decydując się na kreację stosunku przysposobienia jedynie wskutek orzeczenia sądu opiekuńczego⁴⁹. Postępowanie takie wszczyna się na wniosek osób pragnących przysposobić dziecko złożony bądź w sądzie właściwym dla osoby przysposabianego, bądź przysposabiających⁵⁰. Z natury postępowania nieprocesowego w sprawach o przysposobienie nie

⁴⁵ Zakres pracy nie pozwala na dostateczne omówienie zarysowanego wyżej problemu i stanowić może przyczynek do szerszego jego omówienia w ramach odrębnej publikacji.

⁴⁶ W. L u d w i c z a k, *Międzynarodowe prawo prywatne*, Poznań 1996, s. 214.

⁴⁷ K. B a g a n - K u r l u t a, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2011, s. 246; P a z - d a n, *Prawo prywatne*, s. 254.

⁴⁸ B. G n e l a, *Prawo właściwe dla przysposobienia według nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, [w:] *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, red. J. Poczobut, Warszawa 2013, s. 111.

⁴⁹ Jeszcze na gruncie dekretu Prawo rodzinne z dnia 22 stycznia 1946 r. (Dz. U. Nr 6, poz. 52) obowiązywał w Polsce model kontraktowy zaczerpnięty z wzorców zachodnioeuropejskich. Sądowna forma przysposobienia została przyjęta w ramach *Kodeksu Rodzinnego z 27 czerwca 1950 r.* (Dz. U. Nr 34, poz. 308), przy czym zachowano wówczas jeszcze szczątkowe elementy modelu kontraktowego w zakresie rozwiązania stosunku przysposobienia. Do absolutnej dominacji postępowania sądowego jako zdarzenia kreującego stosunek przysposobienia dochodzi za sprawą aktualnie obowiązującego Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

⁵⁰ Szerzej na temat postępowania w sprawach o przysposobienie: P. P o g o n o w s k i, *Postępowanie w sprawach o przysposobienie. Wybrane problemy*, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 261-278; A. Z i e l i Ń s k i [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz do artykułów 506-1217*, red. A. Zieliński, Warszawa 2006, s. 207-215; T. Ż y z n o w s k i, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz do art. 506-1088*, red.

biorą udziału dwie przeciwstawne strony, ale uczestnicy, do których należą przysposabiający, osoby których zgoda jest potrzebna, oraz stosownie do okoliczności inne osoby⁵¹. Z podmiotów, które wyrażają zgodę na przysposobienie, najbardziej istotna jest obecność rodziców biologicznych (chyba że wyrazili zgodę na przysposobienie anonimowe)⁵² oraz przysposobianego. Jego zgoda jest konieczna, gdy ukończył lat 13, w sytuacji zaś, gdy jest młodszy, sąd powinien go wysłuchać. Równocześnie ustawodawca polski rezygnuje z konieczności wyrażenia przez przysposobianego zgody w sytuacji, gdy nie jest on zdolny do jej wyrażenia lub jeżeli z oceny stosunku między przysposabiającym a przysposobionym wynika, że uważa się on za dziecko przysposabiającego, a żądanie zgody byłoby sprzeczne z jego dobrem (art. 119 § 3 k.r.o.). Ponadto, na mocy art. 573 § 2 k.p.c. sąd może ograniczyć lub wyłączyć osobisty udział małoletniego w postępowaniu, jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze. Sąd opiekuńczy przed wydaniem postanowienia o przysposobieniu powinien wystąpić o opinię kwalifikacyjną do ośrodka adopcyjnego, oraz gdy jest to uzasadnione dobrem dziecka, zasięgnąć opinii innej specjalistycznej placówki, przy czym nie jest to opinia biegłego w rozumieniu art. 278 k.p.c. Postanowienie o przysposobieniu wydawane jest na rozprawie.

Po złożeniu wniosku o przysposobienie małoletniego kandydaci do przysposobienia dziecka oczekują na wyznaczenie przez sąd opiekuńczy sposobu oraz okresu osobistej styczności z przysposobianym. W przypadku przysposobienia zagranicznego legislator wprowadza dalej idące rygory niż w przypadku przysposobienia krajowego, czyniąc ten instrument prawny obligatoryjnym. Jak wskazuje bowiem art. 120¹ § 3 k.r.o., jeżeli przez przysposobienie przysposobiany ma zmienić dotychczasowe miejsce zamieszkania w RP na miejsce zamieszkania w innym państwie, przysposobienie może być orzeczone po upływie określonego przez sąd opiekuńczy okresu osobistej styczności przysposabiającego z przysposobianym w dotychczasowym miejscu zamieszkania przysposobianego lub w innej miejscowości w RP. Jest to z jednej strony rozwiązanie słuszne, ponieważ pozwala na kontrolę przez polską władzę państwową nowo powstałej relacji, zanim skutek przysposobienia utraci nad nią władztwo. Z drugiej jednak strony, przyjęcie, że okres preadopcyjny musi być realizowany na terenie Polski, w spo-

K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 201-208; J. B o d i o [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2010, s. 747-750.

⁵¹ Postanowienie SN z dnia 20 grudnia 1974 r., sygn. akt II CZ 163/74, LEX nr 7633.

⁵² W takich sytuacjach, zgodnie z art. 586 § 3 k.p.c., nie wzywa się ich na rozprawę i nie mogą brać w postępowaniu.

sób drastyczny ogranicza możliwość przysposobienia zagranicznego np.: w przypadku, gdy Polacy pracujący za granicą chcą przysposobić dziecko z Polski.

Po niezakłóconym odbyciu okresu osobistej styczności sąd opiekuńczy może orzec przysposobienie. Doniosłym skutkiem funkcjonowania Konwencji haskiej jest zasadnicze uznawanie orzeczeń o przysposobieniu w innych państwach, będących jej stronami⁵³. Aby postanowienie w przedmiocie przysposobienia miało moc prawną również za granicą, konieczne jest, zgodnie z art. 23 Konwencji haskiej, wydanie przez sąd opiekuńczy zaświadczenia o zgodności postępowania o przysposobieniu z Konwencją.

Orzeczenie przysposobienia powoduje również pewne modyfikacje w zakresie akt stanu cywilnego na zasadach odpowiednich dla przysposobienia krajowego. Kierownik urzędu stanu cywilnego wydaje w takich wypadkach odpisy skrócone aktu urodzenia na druku międzynarodowym.

*

Przysposobienie zagraniczne stanowi problematykę niebywale złożoną i wymagającą dogłębnej analizy zarówno przez doktrynę, jak i orzecznictwo. Dociekania autora nie zamykają całego zakresu merytorycznego zagadnienia, a stanowić mogą jedynie przyczynek do kompleksowego wykładu procedury przysposobienia określonego w art. 114² § 1 k.r.o. Publikacja niniejsza traktuje jedynie o przysposobieniu zagranicznym w rozumieniu k.r.o., co w sposób zasadniczy zawęża obszar poszukiwań badawczych. Taki zakres podyktowany został potrzebą syntetycznego ujęcia wskazanej procedury, uwzględniającej różne jej etapy i specyfikę. Zamysłem autora było przedstawienie przysposobienia zagranicznego w ujęciu praktyczno-teoretycznym. Akcent został położony w głównej mierze na aspektach nieopisanych w sposób wystarczający w piśmiennictwie. Zagadnienia związane z odpowiedzialnością środków opieki nad dzieckiem nakreślono pod kątem aktualnie obowiązujących przepisów dotyczących pieczy zastępczej, co pozwoliło wykazać, w odniesieniu do jakiej kategorii małoletnich pozostających pod tą pieczęą procedura przysposobienia zagranicznego w ogóle może być brana pod uwagę. Wyliczone przypadki przysposobienia zagranicznego w rozumieniu k.r.o. pozwoliły na przeanalizowanie kwestii związanych z jurysdykcją krajową oraz prawem właściwym.

⁵³ Szerzej: Zieliński, *Nowa konwencja*, s. 10-11.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526.
- Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzona w Hadze dnia 29 maja 1993 r., Dz. U. z 2000 r. Nr 39, poz. 448 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, Dz. U. Nr 45, poz. 206 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe, Dz. U. Nr 80, poz. 432 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. Nr 141, poz. 887 z późn. zm.

Orzecznictwo

- Postanowienie SN z dnia 20 grudnia 1974 r., sygn. akt II CZ 163/74, LEX nr 7633.
- Uchwała SN z dnia 12 czerwca 1992 r. sygn. akt III CZP 48/92.
- Postanowienie SN z dnia 5 lipca 2006 r., sygn. akt IV CSK 127/06.

Literatura

- Andrzejewski Marek: [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. T. Sokołowski, H. Dolecki, Warszawa 2013, s. 735-796.
- Bagan-Kurluta Katarzyna: Celowość powojennych zmian w polskim prawie w kontekście realizacji dobra dziecka przy przysposobieniu zagranicznym, [w:] Prawo blisko człowieka. Z dziejów prawa rodzinnego i spadkowego. Materiały konferencyjne (Kraków 7-8.03.2007 r.), red. M. Mikuła, Kraków 2008, s. 99-114.
- Bagan-Kurluta Katarzyna: Prawo prywatne międzynarodowe, Warszawa 2011.
- Bagan-Kurluta Katarzyna: Przysposobienie międzynarodowe dzieci, Białystok 2009.
- Bodio Joanna [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Jakubecki, Warszawa 2010, s. 747-750.
- Gardocki Lech: Organizowanie adopcji a handel dziećmi, *Palestra* 11 (1994), s. 44-46.
- Gnela Bogusława: Kolizyjna problematyka przysposobienia w konwencjach międzynarodowych, [w:] Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana, red. W. Popiołek, L. Ogiegła, M. Szpunar, Zakamycze 2005 s. 81-88.
- Gnela Bogusława: Prawo właściwe dla przysposobienia według nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, [w:] Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego, red. J. Poczobut, Warszawa 2013, s. 95-112.
- Holewińska-Łapińska Elżbieta: [w:] System prawa prywatnego, t. III: Prawo rzeczowe, red. T. Dybowski, Warszawa 2003, s. 546-550.
- Holewińska-Łapińska Elżbieta: Nowelizacja norm o przysposobieniu – adopcje zagraniczne, *Monitor Prawniczy* 11 (1995), s. 323-326.
- Ludwiczak Witalis: Międzynarodowe prawo prywatne, Poznań 1996.
- Maczyński Andrzej: Konwencja o prawach dziecka a polskie przepisy o przys-

- posobieniu, *Studia Iuridica* 21 (1994), s. 229-236.
- Panowicz-Lipska Janina: Przynależność, [w:] Konwencja o prawach dziecka, analiza i wykładnia, red. T. Smoczyński, Warszawa 1999, s. 199-231.
- Pazdan Maksymilian: Prawo prywatne międzynarodowe, Warszawa 2012.
- Pogonowski Piotr: Postępowanie w sprawach o przynależność. Wybrane problemy, [w:] Prawo rodzinne w Polsce i w Europie, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005, s. 261-278.
- Pomarańska-Bielecka Małgorzata: Komercyjny obrót dziećmi w celach adopcyjnych, *Edukacja Prawnicza* 3 (2009), s. 3-7.
- Safjan Marek: Podstawowe kierunki rozwoju opieki nad dzieckiem w rodzinach zastępczych, *Państwo i Prawo* 1 (1980), s. 82-93.
- Trynieszewska Katarzyna: Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Komentarz, Warszawa 2012.
- Zieliński Adam: Przynależność międzynarodowe, *Studia Iuridica* 21 (1994), s. 219-228.
- Zieliński Adam: [w:] Kodeks postępowania cywilnego, t. II: Komentarz do artykułów 506-1217, red. A. Zieliński, Warszawa 2006, s. 207-215.
- Zieliński Adam: Nowa konwencja haska w sprawie przynależności międzynarodowej, *Państwo i Prawo* 9 (1993), s. 3-13.
- Żyżnowski Tadeusz: [w:] Kodeks postępowania cywilnego, t. II: Komentarz do art. 506-1088, red. K. Piasecki, Warszawa 2006, s. 201-208.

KILKA UWAG NA TEMAT PROCEDURY PRZYSPOSOBIENIA ZAGRANICZNEGO

Streszczenie

Celem niniejszej publikacji jest zaprezentowanie tych elementów procedury przynależności zagranicznej, które przez literaturę przedmiotu traktowane są w sposób marginalny. Autor koncentruje swoją uwagę na problemie *odpowiedniości* środków opieki nad dzieckiem, poddając analizie teksty aktów normatywnych krajowych i międzynarodowych. Wymaga to sięgnięcia nie tylko do unormowań odnoszących się do przynależności, ale również polskiej konstrukcji pieczy zastępczej, przy uwzględnieniu złożoności tej instytucji prawnej. Konieczne jest bowiem wykazanie relacji pomiędzy możliwościami zastosowania przynależności zagranicznej a zróżnicowaną sytuacją prawną pozostających pod pieczą zastępczą małoletnich. Poruszone zostały kwestie związane z koniecznością ustalenia prawa właściwego dla spraw o przynależność w odniesieniu do różnych, mogących mieć miejsce w rzeczywistości scenariuszy. Dla zachowania przejrzystości, w sposób syntetyczny została opisana cała procedura przynależności zagranicznej. Taki układ pozwala na płynne przejście pomiędzy analizowanymi problemami oraz ukazanie złożoności omawianego postępowania.

Słowa kluczowe: przynależność, przynależność zagraniczna, przynależający

A FEW REMARKS ABOUT PROCEEDING OF FOREIGN ADOPTION

S u m m a r y

The aim of this article is to present selected problems of the proceeding of foreign adoption as it is understood according to The Family and Guardianship Code. The author presents arguments how the legal term 'suitable', which is used in Convention to the Rights of the Child and The Family and Guardianship Code, should be understood. An analysis of the term 'suitable' requires looking up Polish regulations concerning foster care. Furthermore, the article describes the issue of domestic jurisdiction and governing law of adoption. Text is clearer, because it shows all stages of adoption resulting in the adoptee's changing his/her current place of residence in Poland to stay in another country.

Key words: adoption, foreign adoption, adoptive parents